Aᵒ. 1817.

Nᵒ. 23.

Bataviasche Courant.

ZATURDAG, DEN 7den JUNY.

BATAVIA,

ZATURDAG, den 7 JUNY, 1817.

ZEE TYDINGEN.

BATAVIA.

Aangekomen.

Mei 30.—Schoenjer Wilhelmina, W. Wilson, van Cheribon, den 27sten Mei 1817, passagier, de Heer F. Brown.

—— 31.—dito Minto, H. Brown, van Minto, den 1sten do. 1817.

Juny 2.—brik Maria, R. de Voss, van Samarang, den 28sten do. 1817, passagiers, de Heer luitenant-kolonel Smith, de Heer P. S. Smith en Vrouw &a. Mevrouw Vak.

—— 4.—Arab. schip Fatalkair, Mohamat Kotty, van Grissee, den 6den do. 1817.

Vertrokken.

Mei 31—Eng. schip Bluchcr, C. Kerr, naar Samarang, passagiers, kapt. Burslem en de heer Patter.

Juny 1—Brik Jacoba Ambrosina, C. Lorch, naar Indramayo.——Schoenjer Jonge Nicolaas, C. Knuppel, naar dito.

—— 2—Brik Margaret, J. G. Jagor, naar Indramayo.

—— 3—Arab brik Almdetasahill, Said Mohamat, naar Samarang.

—— 4—Brik Patolkarier, Tan Tiankang, naar Samarang.

—— 5—Amerik. schip Janson, B. Hicks, naar Amsterdam.——Eng. brik Little Mary, J. H. Summers, naar Sourabaya, passagier, de heer Shelley.——Z. M. brik Maryana, F. Stout, naar de Lampongs.——Canoneer boot No. 19, T. H. Momma, naar dito.——Z. M. schoenjer De Phenix, G. van Hoogdalen, kruissende om de West.——Inlandsche Goerab, Ende, naar Tagal.

Schepen leggende ter Reede Batavia.

Z. M. schip Prins Frederik,—do. Canton,—do. Elizabeth,—do. Vrouw Agatha,—do. Elizabeth,—brik Catharina Charlotte, — do. Frolic, — do. Maria,—schoenjer Wilhelmina,—do. Minto,—Eng. C. C. Aurora,—do. do. schip Phoenix,—do. do. Nearchus,—brik John Horse,—do. Maryann,—Americ. schip Potoma,—do. Paterson,—do. Two Brothers,—brik New Leader,—Deensch schip Ana Dorothea,—Arab. schip Fatalkair,—Jav. schoenjer Charlotte,—Chinees. brik Susanna,—Jonk Teksing,—do. Hotay,—do. Teksoen,—do. Kinghimtay.

SOURABAYA.

Aangekomen.

Mei 18—Z. M. Kanoneer-boot Herstelder, J. H. Jacot, van Macasser den 13den Mei.——Z. M. Kanoneer-boot Waker, H. de Potter, van Macasser den 13den Mei.

—— 21—Amerik. schip Bingham, Robert Wilson, van Batavia den 11den Mei—passagiers, luitenant J. H. Tichlor en Vrouw, en Jongejuffrouw Wieling.

—— 25—Brik D'Sephier, J. C. Holtrop van Rembang den 6den Mei—passagiers, DeHeeren Schries en Stuart.——Schoener Recommencement, C. Martens, van Rembang den 6den Mei.——Brik Criterion, M. Voogd, van Rembang den 8den Mei—passagier, DeHeer V. de Wahl.

—— 26—Z. M. Kanoneer-boot No. 9, luit. Huther, van de west.——Dito dito No. 2, luit. Van der Poel, van de kust Borneo den 12den Mei.

Vertrokken.

Mei 18—Arab. schip Hydroos, Sech Abdul Bin Mohammad, naar Grissee.

—— 20—Z. M kanoneer-boot No. 7, luit. Helman, naar de oost.——Engels. schoener Wellington, J. Bouvas, naar Rembang en Samarang.

—— 23—Schip Zeeploeg, J. M. Christianie, naar Grissee.

Schepen leggende ter Reede Sourabaya.

Z. M. schip De Ruyter—dito dito Amsterdam—brik Expriment—dito De Vreede—dito De Hoop—Z. M. kononneer boot No 12 en 13.—Engs. schip Betsey—Arab. schip Mastora.

INDIE.

BATAVIA, den 7den Juny 1817.

Volgens berigten van Hunne Excellencien Kommissarissen Generaal van Amboina ontvangen, zyn op den 8sten Maart aldaar in goeden staat aangekomen Z. M. schepen de *Admiraal Everts*, *de Nassau* en het Fregat de *Maria Reigersbergen*, aan boord hebbende de Kommissarissen benoemd tot het overnemen der Molukshe Eilanden, benevens de troepen bestemd om de bezetting aldaar uittemaken.

Na dat tusschen de Nederlandsche Kommissarissen en den Britschen Resident de noodige schikkingen op de vriendschappelykste wyze waren beraamd, heeft de plegtige overgave van het eiland Amboina, den 25sten Maart plaats gehad, met in achtneeming van die eerbewyzingen, welke overeenkomen met de naauwe betrekkingen die tusschen de beide natien bestaan.

Op dezelfde wyze zyn de Bandasche eilanden den 2den April onder het gebied van onzen Koning terug gekeerd, terwyl de onderscheidene expeditien, bestemd tot het overnemen van *Ternate* en verdere gedeelten der Moluksche bezittingen, mede waren afgezonden.

De korvet *de Iris* is den 18den April mede te Amboina binnengeloopen; dezelve had door zwaar weder eenige schade geleden. Van de transport schepen is het grootste gedeelte ook behouden aangekomen.

Het Eiland Banda had aanmerkelyk geleden door de aanhoudende en buitengewoone zware Aardbevingen die zich aldaar gedurende drie maanden by afwisseling hebben doen gevoelen.—De eerste schok had den 11den October van het voorledene jaar plaats, doch de gedachten was die van den 14den van dezelfde maand, welke ruim twee en een halve minuut duurde en de grootste verwoestingen aanrigtte. Eenige menschen verloren daar by het leven, andere werden verminkt, en zoo de publicke als byzondere gebouwen hebben zoodanig geleden, dat een gedeelte van dezelven onbruikbaar zyn geraakt.

Na dezen dag hebben de schuddingen nog byna gedurende drie maanden, met meer of minder geweld aangehouden.—Intusschen waren door de Nederlandsche Kommissarissen de noodige maatregelen genomen tot het herstellen der gebouwen en het afweren der onheilen, welke door den slechten staat van dezelven zouden kunnen ontstaan.

Kaptein Brown van Banka komende, heeft in de Straat van Banka op den 19den Mei gepraaid het Amerikaansch schip Laura Ann Kaptein L. Fearnham van Manilla naar Cowes in Engeland gedestineerd, alles was aan boord wel en hy verzogt alle zyne bekenden op Batavia van zynentwegen te groeten.

GROOT-BRITTANIE.

LONDON DEN 2 OCTOBER.

Volgens de laatste berigten van St. Helena, heeft Buonaparte sedert eenigen tyd zeer vergenoegd geschenen, vooral was zulks zichtbaar by zyne bedienden. Men zeide dat den Ex-keizer tydingen van zyne beminnelyke gade Maria Louiza ontfangen had. In hoe ver deze geruchten waar zyn, weet men niet, het is echter zeker dat, *Marchand*, een knecht van *Buonaparte*, een brief van eene Vrouw, die in dienst by de Jonge *Napoleon*, in Oostenryk is, ontfangen heeft, waar in *een lok haar van het Kind was*. De bedienens hadden, toen dit kostbaar geschenk ontfangen was, die dag te Longwood een groot feest. Men zegt dat *Buonaparte* de Kommissarissen der vereenigde mogendheden, uitgezonderd die der Bourbons, met zeer veel onderscheiding ontfangen heeft. Hy heeft dezen niet willen erkennen, en zoo als men in dat Eiland zegt, was het gedrag van dien Kommissaris niet geschikt om een voordeeligen indruk op *Buonaparte* noch Sir *Hudson Lowe* te maken. Men zegt dat de laatstgenoemde hem verzocht, dewyl zyn schip alle andere vooruit gezeild was, om zyn bezoek uit te stellen tot de aankomst der andere Kommissarissen. Deze vraag werd geweigerd onder voorwendsel van een dringenden pligt die dezen Kommissaris noodzaakte om dadelyk procès verbaal op te maken wegens de verhouding van *Buonaparte* by zyne aankomst op *Longwood*, waardoor hy een voorwerp van bespotting geworden was.

LONDEN, 9*den Oct.*

De Admiraal Sir *George Cockburn*, begeeft zich naar Parys om volgens order van den Prins Regent, aan Lodewyk de XVIII. het concept van alle gesprekken die hy aan boord en op *St. Helena* met den Ex-keizer gehouden heeft, te overhandigen. Die brave man heeft twee journalen van deze zamenspraken gehouden, hy heeft het eerste aan Mevr. *Cockburn* gezonden, en het tweede, dat naauwkeuriger was, is door hem aan den eersten Lord der Admiraliteit overhandigd geworden Hy zal het zich zeker als eenen regtmatigen pligt aanrekenen om dezelve beide aan den Koning van Frankryk te overhandigen, al was het slechts enkel om aan Z. M. te toonen zoo als hy overal zegt, dat hy in Buonaparte dien buitengewonen man niet gevonden heeft, die, hoewel dwaasselyk, alle de beheerschers van Europa in hem veronderstelden.

Een Deensch papier behelst het volgend omstandig verhaal aangaande den Moord van eenen Amerikaanschen kapitein, door zyn eigen volk bedreven, waar van wy reeds over eenigen tyd kennis hadden.—Over eenigen tyd, werden er vier Amerikanen die voorgaven kapiteins te zyn, op het oogenblik dat zy gereed waren om te vertrekken, door de politie gearresteerd.—Zy hebben vervolgens bekend dat zy tot een schip dat van *Baltimore* naar *Trieste* bestemd was, dat 42,000 Sp. matten aan boord had, behoorden. De kapitein, de loots en de super-carga werden op zee vermoord en zy zeilden vervolgens naar Noorwegen. Daar werd het vaartuig ver-

kocht en het geld verdeeld. De moordenaars waren 13 in getal, men heeft by de hier aangehoudene moordenaars eene zeer aanzienelyke som zilver geld gevonden, en twee van hen hadden reeds eene lading suiker gekocht, die zy naar de Oost-zee wilden brengen.

FRANKRYK.

PARYS, *den 5den October.*

Men heeft oproerige plakaten te *Valery-en-caux* en te *Neufchatel* aangeplakt. De plaatselyke bewindhebbers nemen maatregelen om de uitgevers daar van optesporen.

Het volgende is in de Tuillerien voorgevallen. Een individu zat te lezen in een der lanen die, op de fontein die in het midden der tuin is, uitloopen; hy werd door iemand gevolgd die hem in het omslaan eener laan aansprak, en die hem op de meest gebiedende wyze beval om hem het boek dat hy zoo in de zak gestoken had, te overhandigen; hy weigerde het en werd dadelyk door vier of vyf menschen omringd, die hem naar een der politie kantoren bragten, waar zy hem doorzochten en uitschuddeden. Zy maakten zich van het boek, daar de tytel van verscheurd was, meester, maar een der Politie officieren sloeg gevallig op het volgende zyne oogen: — „Ongelukkig is de eer van ieder Vorst die onderworpen is aan eene party die heerschend wordt, enz." Een der spions riep dadelyk uit; „*dat is klaarblykkelyk van Chateau-Briand, ik dacht zulks wel*" en zich naar den individu kerende die een vreemdeling was, zeide hy; „Gy weet, Myn Heer, dat dit werk verboden is, en dat gy dus de wetten der Politie schendt"; de vreemdeling zag hem met een medelydende en verachtende blik aan en antwoordde „wanneer, elendelingen zult gy ophouden om eerlyke lieden te kwellen en te vervolgen! zegt aan uwe verfoeilyke opperhoofden, dat zy andere agenten nemen, indien zy zich niet bespottelyk willen maken. Het gelezene dat u zoo geweldig vertoornd heeft, is van een schryver die niets van uwe schandelyke Politie te duchten heeft, het is een uittreksel, van de grootheid en het verval van het Romeinsche Ryk, door Montesquieu."

ITALIEN.

Maria Louisa is nu zes weken geleden van Florence vertrokken, waar de Zee-baden hare gezondheid buiten gemeen verbeterd hebben. Zy ontfing de voorname Inwooners en eenige Franschen met eene byzondere vriendelykheid. Men heeft opgemerkt dat zy dikwyls op de tederste wyze en met de blyken der meeste gehechtheid van haren man sprak, zy was zeer gemeenzaam geworden en verscheen dagelyks in haar rytuig zonder gevolg, en in alle gedeeltens der stad.

AMERIKA.

NEW-YORK, *den 9den September.*

Men zegt dat Joseph Buonaparte zyne verblyfplaats op een zeer eenvoudig buitengoed van 16 à 18 duizend piasters, te Bordestown, in Noordelyk Caroline, gevestigd heeft. Hy schynt besloten te hebben, zich naar de gewoontens van ons land te gedragen. Ik heb den ouden Heer Sayre waar hy de plaats van gekocht heeft gesproken, hy vertelde my dat hy aan tafel was, toen Buonaparte bezit van het goed kwam nemen, men riep hem, en hy vond den nieuwen eigenaar, bezig de meubelen die hy mede bragt, met eigen handen te ontladen; iemand gezegd hebbende om volk te roepen, antwoorde hy, dat zulks niet gedaan moest worden, dat hier te lande ieder een kon werken.

BOSTON, 14 *Nov.*

Kapitein *Edes*, die voorleden Donderdag van de stille zee is terug gekomen, is naar *Atooi* gezeild en heeft den koning *Tamorée* bezocht. Deze heeft verscheide vragen omtrent zynen zoon gedaan, maar den Kapitein *Edes* heeft hem hier omtrent geene berigten kunnen geven. Kapitein *Edes* verhaalt het volgende: —Kapitein *Ebbets*, die het schip *l'Entreprise*, van New-York, kommandeert, was in February ll., te *Atooi*, hy heeft met zwaar weder alle zyne ankers uitgezonderd een enkeld verloren. Het schip werd door den koning *Tamorée* gered, die, in het zwaarste van het weder, een vaartuig met een zwaar anker aan boord zond en hem dus gelegenheid gaf om te ankeren. Een Amerikaansch schip en verscheidene matrozen werden dus door de moeite en de menschlievendheid van den koning *Tamorée* gered. Dat alle Amerikanen zich herrinneren dat *Tamorée* in dit land eenen zoon heeft, die, gedurende verscheidene jaren de vermoeijenissen waaraan een gemeen matroos van onze oorlog-schepen onderworpen is, ondervonden heeft; dat hy in verscheidene acties van den laatsten oorlog geweest is,* waarin hy zwaar gekwetst was; dat hy nu kortelings geleden, onder de bescherming van weldoende menschen is gekomen, en naar het verbond is gezonden om er zyne opvoeding te ontvangen, om vervolgens in zyn land te worden terug geleid. Wy hopen dat indien onze landgenoten geroepen zyn, om aan de opvoeding der Heidensche jongelingschap iets toe te kunnen brengen, deze daden niet zullen vergeten worden.

Kunnen wy onze erkentenis beter aan den vader betoonen, dan hem zynen zoon die hy sedert zoo lang verloren heeft, terug te geven.

NEW-YORK, 17 *Nov.*

Uittreksel uit eenen brief van Buenos-Ayres, gedateerd op den 7 September, ontfangen door de brik, l'Amiral Griffithz.

"De Portugeesche Expeditie ontscheepte op *St. Sebastiaan*, en zy is te *St. Roch* zonder eenig letsel aangekomen. Zy zal zonder moeite bezit nemen van *Monte-Viedo*, echter zal zy hier na meer zwarigheden ondervinden als zy denkt. Men twyffelt of zy van dien kant wel iets zal ondernemen, en het zelfde van hen veronderstellende, zal zy nog in geen jaar eenige onderneming kunnen doen."

CHARLESTOWN, 12 *Nov.*

Kapitein *Gray* kommanderende de brik *Sterling*, alhier gisteren aangekomen van *Teneriffe*, verhaalt ons dat den 26 der laatste maand, op de breedte van 23-33 en lengte van 67-58, hy de Goëlet (een klein Engelsch vaartuig) la *Remittance*, Kapitein *Rogers*, sedert twaalf dagen van New-York naar St. Domingo vertrokken, ontmoet heeft, en vernam van den Kapitein Rogers dat hy een Spaansch schip gepraaid had, dat men veronderstelde dat naar de *Havana* zeilde en gewigtige papieren aan boord had. De kapitein van het schip die de papieren bezat, zeide aan kapitein Rogers dat het *Spaansch Gouvernement, den oorlog aan de vereenigde staten verklaard had.*

MENGELINGEN.

Overdenkingen over den tegenwoordigen voortgang der Wetenschappen en derzelver betrekkingen tot het Maatschappelyk leven,

Door den Ridder CUVIER.

Wy willen met de hoogere Meetkunde beginnen, welke de verhevenheid van hare afgetrokken waarheden het verst schynt te verwyderen van de aardsche en beoefenende kunsten.

De loop der sterren, heeft, sinds de eerste eeuwen, in het ruwe de togten der zeevarenden gerigt; later veroorloofde hun het kompas de kusten uit het oog te verliezen; maar heden vervolgt de zeeman zynen weg over den oceaan, met even groote veiligheid, als of Ingenieurs denzelven voor hem hadden afgebakend; de sterretafelen leren hem elk oogenblik kennen, op welk punt van den aardbol hy zich bevindt, en met zulk eene naauwkeurigheid, dat hy zich omtrent zyne plaats geene tusschenruimte van eene gezigtslengte bedriegen kan. De oudheid wilde niet geloven, dat de schepen van *Pharao Nechao* den togt rondom Afrika volbragt hadden; en Rusland zendt nu smaldeelen uit eene zyner havens naar de andere, de drie deelen der wereld omzeilende, zonder dat iemand 'er acht op slaat. De Engelschen bezitten eene bloeijende Volkplanting aan de tegenovergestelde einden van Europa, en zy begeven zich, in vergelyking, gemakkelyker derwaarts, dan de Pheniciers naar Carthago of Cadix voeren. De eerste Kolonisten hebben zich daar nu eenen weg gebaand over eene bergketen, die hun uitgestrekte landstreken van verwonderingwaardige vruchtbaarheid verborg. Na eenige geslachten zal dit land met een volk van Europischen oorsprong bedekt zyn, dat de natuur bestudeert, derzelver Maker vereert en de wetten der menschlievendheid in acht neemt; maar de juiste berekeningen der sterrekunde hebben dit alles mogelyk gemaakt, en deze juistheid, de formulen onzer Wiskundigen hebben het daargesteld. De *Cooks*, de *Bougainvilles*, de *Vancouvers* zouden de velden van de pool noch de klippen der Indische zee hebben kunnen trotseren, geene beschaafde menschen zouden Nieuw-Holland bewonen, indien *de Eulers, de Lagranges, de Laplaces*, binnen hunne vertrekken, geene zeer duistere vraagstukken van de Integraal rekening hadden opgelost; indien *de Mayers, de Delambres, de Burckhardts, de Burgers* daaruit met een verwonderlyk geduld niet die lange reeksen van getallen hadden afgeleid, die heden den hemel zelven schynen te gebieden.

De Natuurkunde heeft slechts van verre het voorbeeld der Wiskunde gevolgd; maar naarmate zy dezelve naderde, heeft zy een veel grooter aantal dagelyksche en algemeen nuttige toepassingen voortgebragt.

Heeft RUMFORD de onkosten der kunsten, die het vuur bezigen, op de helft gebragt; gelukte het hem de armen voor achttien deniers het maal, te voeden; dit geschiedde door middel van eene schrandere beoefening van de wetten op de mededeeling der warmtestof. [illegible] verzekert tegenwoordig overal de kool-doorzyging de gezondheid des waters. dit heeft men aan de onderzoekingen der Hollandsche Scheikundigen te danken, die de opslorping der gasaardige zelfstandigheden ten doel hadden; werd Parys in 1814 niet van het tiende deel zyner inwoners berooft door de pestaardige koorts, welke de oorlog in deszelfs Hospitalen gebragt had, dit was daaraan toeteschryven, dat de Zweed SCHEELE, dertig jaren vroeger, een zuur ontdekte, dat de gevangenis-besmettingen wederhoudt en welks derzelver kiem verstikt.

Niets evenaart bovenal de wonderen door de Stoomwerktuigen te weeg gebragt.

Sedert eene grondige en wiskundige theorie van de werking der Warmtestoffe, in handen van den Heer WATT, daarvan de vermogendste en tevens afgemetenste beweegkracht maakte, bestaat 'er niets meer, waartoe zy buiten staat is, om zoo te spreken, in de werkdadige Wis- en Werktuigkunde; zy spint, en weeft en veel gelykmatiger dan eenig werkman: want zy kent afleiding noch vermoeidheid. In drie slagen maakt zy schoenen. Een eerste cilinder, van een krom mes voorzien, snydt de zool en het overleder; een ander maakt 'er gaten in, waarin een derde kleine gereedgemaakte spykertjes doet gaan, welke hy terstond vastklinkt, en de schoen is klaar. Zy haalt uit de kuip bladen papier, die men, indien het noodig ware, verscheiden mylen lang zou kunnen uitrekken. Zy drukt. Welke eene verwondering zou GUTTENBERG, dien gelukkigen uitvinder der beweegbare letters (*) niet bezielen, als hy in eenen nacht, tusschen twee cilinders, zonder ophouden, byna zonder tusschenkomst van de hand, duizenden zag te voorschyn komen van die lange bladzyden der tydschriften, die vervolgens tot in het hart der bosschen van Amerika doordringen, om derwaarts de ondervindingen der zedekunde en de inlichtingen der kunsten overtebrengen. Een Stoomwerktuig op een rytuig, welks raderen in een daarnaar ingerigten weg sluiten, trekt eene ry andere voertuigen voort. Men laadt dezelve; men ontsteekt ze, en zy gaan geheel alleen in alleryl naar het andere einde van den weg, om zich te doen ontlasten. De reiziger, die hen in de verte het land ziet doortrekken, kan naauwelyks zyne oogen gelooven. Maar wat is verwonderlyker en waaruit kunnen eenmaal vruchtbaarder gevolgen voortspruiten, dan uit dat waarvan wy allen getuigen waren? Een schip heeft de golven gekliefd zonder zeilen, zonder rie-

* Het gevecht tusschen de Boxer en l'Entreprise, La Guerriere en het Algiers fregat.

(*) De Nederlander leze hier slechts, in plaats van GUTTENBERG, KOSTER, wien de eer der vinding van de beweegbare drukletters zoo onbetwisbaar toekomt.

men, zonder matrozen. Een man, om het vuur te onderhouden en een ander, om het roer te besturen, dit is al deszelfs scheepsvolk. Het wordt door eene inwendige kracht, even als een bezield wezen, gedreven, als een zeevogel op de baren zwalkende; zoo drukte zich de Kapitein uit. Ieder ziet in, hoeveel die uitvinding het bevaren onzer rivieren zal vereenvoudigen, en hoeveel menschen en paarden de landbouw daarby zal winnen, die naar de velden zullen terugkeeren; maar in het verschiet laat zich daaruit nog meer en misschien nog belangryker gevolg voorzien, te weten de verandering, die daardoor in den oorlog ter zee en het vermogen der natien zal geboren worden. Het is hoogst waarschynlyk, dat dit weder eene dier proefnemingen is, die men op de lyst der genen plaatsen kan, welke de gedaante der wereld veranderd hebben.

Het bestaan van suikerachtige stoffe in planten behalve het suikerriet, was in schyn ook eene zuiver theoretische ontdekking; en Markgraf, derzelver vinder, was 'er verre af van te vermoeden, dat zy eenmaal het koloniaal monopolie zou kunnen ondermynen en allen voorwendsel aan den onwaardigen slavenhandel benemen. Dit zal zy echter zeer waarschynlyk en binnen weinige jaren. Men heeft in het eerst gelagchen met de binnenlandsche Suiker-Fabryken, omdat zy slechts schenen te behooren tot eene met regt gehate staatkunde. De Fabrykeurs hebben ieder laten lagchen, maar geholpen door de inlichtingen der wetenschap, hebben zy hunne bewerkingwyzen volmaakt; om veel van hunne suiker verkocht, zonder het ons te zeggen; en indien, gelyk alles schynt aantekondigen, hunne voordeelen zeker zyn, zoodra de fabryk en de cultuur op eene hoogte staan, zal hunne kunstvlyt weldra 50.000,000 Fr. nieuwe voortbrengsels opleveren; zy zal elken winter veertigduizend lieden werk verschaffen, en de afval alleen honderd duizend ossen mesten; en dit alles, zonder het geringste deel te verminderen van hetgeen onze grond voorheen voortbragt.

En geheel deze aanzienlyke vermeerdering van rykdom, deze groote veranderingen in den handel, zeevaart, de betrekkingen der staten, zullen alleen afhangen van het denkbeeld, dat vyftig jaren geleden in een Berlynsche Scheikundige opkwam, om door middel van alkohol de sappen van den beetwortel te ontleden.

Maar deze ontdekking, die eenmaal zoo vruchtbaar worden kan, is slechts een zeer byzonder vraagstuk, behoorende tot eene veel verhevenere en meer voortbrengende leer.

Ik bedoel de theorie van de grondbeginselen der bewerktuigde zelfstandigheden en de gemakkelykheid van derzelver gedaantewisselingen, die vooral door Lavoisier ontwikkeld werd.

Daar de naaste grondbeginselen der bewerktuigde ligchamen, te gelyk weinig verschillend onderling en evenwel eenzelvig van natuur in iedere soort zyn, waarin men ze vindt, vult, by gemis van eene dezer soorten, eene andere die aan; ja, is het noodig, schept men het beginsel, dat men behoeft, door aan de evenredigheden van de grondstoffen van een ander beginsel, eene geringe verscheidenheid te bezorgen.

In deze nieuwe tooverkunst heeft de Scheikundige byna niets anders dan slechts te willen; alles kan in alles veranderen; alles kan uit alles getrokken worden.

Men maakt Azyn van hout, Spermaceti van paardenvleesch, Zeep uit het vleesch van den visch, Ammoniak van snippers laken, Zuringzout van suiker, Suiker van styfsel; men trekt uit oude beenderen eene kunstmatige hoornsoort, die uitrekt en gegoten wordt, naar welgevallen, of verdund wordt tot doortrekpapier zoo doorschynend als glas; een weinig zwavelzuur maakt de onzuiverste olie weder zonder stank en blank als water; reeds sedert verscheiden jaren verlichten lampen, die door den luchtstroom branden, de geringste woningen met tienmaal minder onkosten dan voorheen; maar de Scheikunde zag, dat men nog beter kon handelen; zy trok ontvlambare lucht uit steenkolen en verlichtte de fabryken, werkplaatsen, geheele huizen, met dezelfde stoffe, die slechts ter verwarming plagt te dienen. De bron is in den kelder en in ieder vertrek heeft men eene lichtkraan, even als men 'er eene van eene waterfontein hebben zou. Dit is even gelyk vele andere, eene door ons veronachtzaamde, maar by de vreemdelingen gunstig ontvangen uitvinding. Indien alle de straten van Loudon nog niet op die wyze verlicht zyn, moet men zulks toeschryven aan de vrees, om de zeevaart nadeel toetebrengen, door den prys van den Walvischtraan te laag te doen dalen.

Het moet geoorloofd zyn by eene Akademie der Wetenschappen van cyfers te spreken; het is schier hare natuurlyke taal. Men spore dan na, wat aan Frankryk hebben opgebragt, de sedert twintig jaren gedane werkelyke uitvindingen, ontleend van de ontdekkingen der Hh. Berthollet, Chaptal, Vauquelin, Thenard enz; in de Delfstofkundige Scheikunde alleen, die vry bepaalde tak der natuurkundige wetenschappen: het uittrekken van de Weedasch, het fabriceeren van Aluin, van Ammoniakzout, Loodverzuursels, Delfstofkundige zuren, alle zelfstandigheden, die wy van vreemden haalden; de zuivering van de yzeretsen, de loutering van het Staal, en eindelyk de meerdere ontwikkeling der kunsten, die deze eerste stoffen bezigen: het gaat zeker, dat men by honderde millioenen hier zou moeten rekenen.

Welnu! deze schatten, deze geneugten, geene dezer uitvindingen, welke die ons verschaffen, zouden zonder de wetenschap geboren zyn; zy bestaan enkel in gemakkelyke toepassingen van waarheden van verhevener rang, van waarheden, die niet met dit oogmerk zyn opgezocht, welker ontdekkers die alleen om haar zelfs wille opspoorden en enkel door weetgierigheid medegesleept. Die dezelve in werking brengen, zouden 'er de kiemen niet van ontdekt hebben; en zy daarentegen, die deze kiemen vonden, zouden zich tot de noodwendige zorgen niet hebben kunnen verledigen, om 'er party van te trekken. Geheel verzwolgen in de hoogere streek, waarheen hunne beschouwingen hen voeren, bespeuren zy ter naauwernood deze beweging, deze scheppingen uit eenige hunner woorden geboren. De werkplaatsen, die opryzen, de kolonien, die zich bevolken, de schepen, die de golven klieven, die overvloed, die weelde, dat gedruisch, alles komt van hun, en alles blyft hun vreemd. Op het oogenblik, dat eene leerstelling in werking gebragt wordt, laten zy die aan het algemeen over; dezelve gaat hun dan niet meer aan.

(vervolg en slot in ons volgend nummer.)

Bekendmaking.

De Kolonel Inspecteur en Chef der Administratie by de Armee in Indie, maakt bekend, dat, ingevolge autorisatie van het Gouvernement en onder Hoogstdeszelfs nadere approbatie, door de Militaire Administratie op Weltevreden, aan den minst inschryvenden zal worden uitbesteed de leverantie en bezorging van een aantal differente objecten en benoodigdheden voor 's Lands Militair Hospitaal op Weltevreden, waar van de staat voor een ieder ter visie ligt, op het Bureau der Hoofdadministratie te Weltevreden voornoemd, en alwaar alle informatien deswegens te bekomen zyn, en de voorwaarden waar op die leverantie geschieden zal, ter lezing liggen.

Die daar in gading hebben worden verzocht hunne inschryvingen by beslotene biljetten te doen, welke aan het Bureau der Hoofdadministratie voornoemd kunnen worden ingezonden van heden af tot Maandag den 9den Juny 1817, zullende de biljetten op dien dag des voordemiddags ten *elf uren precies* worden geopend.

De Kolonel Inspecteur en Chef voornoemd,
F. H. W. von Wense.

Weltevreden, den 2den Juny 1817.

Bekendmaking.

De kolonel Inspekteur en Chef der Administratie by de Armée in Indie, maakt bekend, dat krachtens autorisatie van Zyne Excellencie de Heere Secretaris van Staat Gouverneur Generaal, en onder nadere approbatie van Zyne Excellencie den Luitenant Generaal kommanderende Zyne Majesteits Troepen in Indie, door de Militaire Administratie op Weltevreden, publiek aan den minst inschryvenden zal worden aanbesteed de aanmaak en leverantie van *acht Honderd stuks kribben*, ten gebruike van Zyne Majesteits Troepen alhier.

Die daar in gading hebben, worden genoodigd hunne inschryvingen by besloten biljetten te doen, ten opschrift voerende: „*Inschryving tot de aanmaak en leverantie van 800 stuks kribben.*"—En dezelven in te zenden van heden af tot Maandag den 16den Juny 1817, aan het Bureau der hoofd Administratie in het Kampement Weltevreden voornoemd, alwaar het model der kribben ter bezigtiging staat, en alle informatien deswegens te bekomen zyn. Liggende de conditien waarop de aanmaak en leverantie geschieden zal, mede aldaar ter visie.

De biljetten zullen geopend worden op Maandag den 16den Juny 1817 voornoemd, des voormiddags ten elf uren precies.

De inschryvers worden verzocht hunne woonplaatzen duidelyk daar in bekend te stellen.

De Kolonel Inspekteur en Chef voornoemd,
F. H. von Wense.

Weltevreden, den 4den Juny 1817.

Advertentie.

De Weeskamer, herrinnerd de belanghebbende om de renten van de beleende kapitalen verschenen onder ultimo April j. l. zo mede die welke nog agterstallig mogen zyn, voor den laatsten Juny 1817, te betalen aan hunnen Secretaris, welke daartoe alle werkdagen behalven Dingsdag en Vrydag zal vaceren op het Stadhuis.—Zullende die genen welke na verloop van dit termyn in de betaling van renten agterstallig mogen blyven, gehouden worden hunne kapitalen te wezen opgezegd.

De Secretaris zal mede ter plaatze voorschreven tot ultimo dezer vaceren tot de ontvangst van de nog uitstaande Vendu-Penningen, van de door de Kamer gehouden publieke verkoopingen.

Op last van de Weeskamer,
De Secretaris,
JAN HENDRIK COX.

Batavia, den 20 Mei 1817.

Advertentie.

Alle de genen welke wegens verschenen Interessen van by de Diakonie der gereformeerde gemeente beleende kapitalen, aandezelve Diakonie verschuldigt zyn, worden hier by aangemaand, hun agterstallig verschuldigde, uiterlyk met of voor den 1 Augustus aanstaande en wel gedurende de maand Juny, aan den Heer *F. H. Haase*, op Weltevreden en gedurende de maand July, aan den ondergeteekenden ten zynen huize in de Koe-straat, of aan den door hun gemagtigden te voldoen; terwyl de ingebreken blyvende, met expiratie van dien termyn, de op hunne eigendommen beleende kapitalen zullen worden opgezegd.

Batavia, *den 7 Juny* 1817.

A. Bussingh,
Presis Diaken.

Bekendmaking.

Van wegens het Vendu Departement wordt by dezen aan alle koopers van vaste en losse goederen verzocht, hun schuld van de maand Maart 1817, in den loop dezer maand ten Vendu Kantore te komen aflegen: zullende alle die genen welke hier in mogten ingebreke blyven, geregtelyk daar toe aangesproken worden.

Batavia, in het Vendu Kantoor, den 5den Juny 1817.

F. P. Seena,
Secretaris.

Bekendmaking.

De Inteekenaren voor de Bataviasche Courant, worden verwittigt dat zy hun verschuldigde voor het tweede half jaar voorschot, ingevolge besluit van Zyne Excellencie den Secretaris van Staat, Gouverneur Generaal van Nederlands Indie, van den 7den December 1816, No. 24, gedurende deze maand alle dagen (uitgenomen de Zondag) des morgens van acht tot des namiddags ten twee uren, tegen kwitantie kunnen voldoen, ter 's Lands Drukkery; zullende de ingebreken blyvende, met primo July gerekend worden niet verder te hebben ingeteekend.

*** Heden verloste zeer voorspoedig van eenen zoon, *Johanna Elizabeth Keyzer*, huisvrouw van
H. Tielenius Kruythoff.

Makassar, *den 4den Mei* 1817.

*** Heden verloste voorspoedig van eene dochter, de huisvrouw van
H. Specht.

Batavia, *den 4den Juny* 1817.

*** HEDEN verloste van eene Dochter de geliefde huisvrouw van

W. J. DE HAART.

RYSWYK, *den 5 Juny* 1817.

*** HEDEN overleed, na eene langdurige ziekte, onze dierbare en allezins achtingswaarde behuwd Moeder en Moeder *A. M. Simons*, weduwe *Palm*, in den ouderdom van 73 jaren en 30 dagen.

P. T. CHASSÉ,
A. E. CHASSÉ,
Geboren PALM.

BATAVIA, *den 30sten Mei* 1817.

Advertentie.

ALLE de genen die iets te vorderen hebben van, ofte verschuldigd zyn aan den boedel en nalatenschap van wylen den Wel-Edelen Gestrengen Heer *Wouter Hendrik van Ysseldyk*, gelieve daarvan opgave en betaling te doen voor ultimo July aanstaande, te Batavia, aan de ondergeteekenden; te Samarang aan de Heeren *J. G. Budach* en *H. J. Domis*, en te Sourácarta aan de Heeren *Lippe* en *Sentius*, als plaatselyke Executeuren.

J. C. ROMSWINCKEL,
J. VAN REENEN,

BATAVIA, den 30 Mei 1817.

Advertentie.

ALLE de genen die iets te pretenderen hebben, dan wel schuldig zyn, aan de boedel van wylen den oud Majoor *Faker*, gelieven daar van opgave en betaling te doen, binnen den tyd van twee weken, aan den Testamentairen Executeur den Kapitein ALIE.

Vendu Advertissementen.

Door Vendumeesters zullen de volgende Venduties worden gehouden, als:

Op Maandag den 9 Juny 1817.

VOOR het Sterfhuis van wylen *C. W. Thälman*, staande op de weg van Jaccatra, van huismeubelen, goud en zilverwerken, slaven, en andere negotie goederen &a.

Op Dingsdag den 10 Juny 1817.

VOOR 't Negotie Huis van den Chinees *Lim Pogoan*, staande aan de oostzyde van de Groote-rivier, van diverse dranken, glas waaren, pennen schachten, en andere negotie goederen meer.

Op Woensdag den 11 Juny 1817.

VOOR 't Huis van *J. Dupuy*, staande op Ryswyk, van Huismeubelen, en diverse andere goederen meer.

Op Donderdag den 12 Juny 1817.

VOOR 't Sterfhuis van wylen *C W. Thälman*, staande op de weg van Jaccatra, van huismeubelen, juweelen, goud en zilverwerken, en diverse negotie artikelen.

Op Vrydag den 13 Juny 1817.

VOOR de woning van *C. Heyer*. staande aan de oostzyde van de Tygersgracht, van huismeubelen, wagens, paarden, slaven, zilver, koper, yzer en glaswerken, wagen spykers, Hollandsche garens, linten, enz.— Zullende deeze verkoping by den afslag geschieden.

Advertentie.

BAGGERS, presenteerd uit de hand te koop, het landgoed *Coeriepan Tjiloar*, en nog een stuk land daar by, onder voordeelige voorwaarden.

Advertentie.

VAN AFFELEN, presenteerd uit de hand te koop zyn tuin, het daar in staande huis, bygebouwen, stallingen &a. wat tot een compleet buitengoed vereischt wordt, gelegen aan de Bodjongsche weg te Samarang.

Advertentie.

OP of tegen den 20sten Juny aanstaande, zullen de landgoederen *Pamanoekan* en *Tjassem*, in het distrikt van *Crawang*, by publieke vendutie opgeveild worden. De bestemde dag der verkooping zal naderhand bekend gemaakt worden.

SKELTON en CO.

BATAVIA, *den 23 Mei* 1817.

Advertentie.

UIT de hand te Koop, vier goede Slaven, te bevragen aan 's Lands-Drukkery.

Advertentie.

OP de Voorrei, in het Huis No. 17, naast den heer BARENDS, zyn opgeslagen, en worden voor civiele pryzen à contant uitverkocht de hoofdfacturen, den 21sten April l. l. aangebragt door het Pinkschip Vrouwe *Agatha*, kapitein R. WITSEN, dezelve bestaan in de volgende Artikelen, als: Rynsche wynen, hochheimer, muscaat, riversalt, medocwyn, malvesie, cote roti, bourgogne, champagne, Spaansche malaga, bergerac, portwyn, leonville, lafite, chateau margeau, canter merle en geronville, congnac brandewyn, genever, bier, azyn uit de fabriek van Neville, seltzerwater, eau de cologne, haver en perldegerst, diverse soorten banket en koek, Lengevis, varinas tabak en idem cigaren, pypen in vogelzaad gepakt, zilvere horlogien, teer, pik, scheeps ankers, spykers, Boslemmer messen, zagen en alle soorten van gemaakt yzerwerk, grave en domme-krachtten, Hollandsch zeildoek, karldoek, vlaamsch linnen en tavendoek, ect. ect.

De Carga van voormeld schip J. F. LEPS jun. welke over vermelde goederen dagelyks aan bovengemeld huis No. 17 te spreken is verzoekt tevens de houders van cognossementen tegen afgifte derzelven, de daarin vermelde goederen zoo spoedig mogelyk te doen afhalen.

Advertentie.

DOOR J. F. LEPS, junior, is met het pinkschip *Vrouwe Agatha*, kapt. R. WITSEN, aangebragt best Delfsch P. bier, zilvere horlogien, fyne lakens, bonte katoenen, doeken, dames hoeden, lint, witte en zwarte zyde Heeren en Dames koussen extra zwaar, ronde mans hoeden, 1ste kwaliteit, chocolade, pypen, rollen varinas tabak, extra beste cigaren, Hollandsche en Fransche boeken, prenten en teekeningen, porceleine thee servicsen, boslemmer messen, snuif dozen, toilet doosjes, gewerkte bloemen, eau de la reine, eenige parfumerien, dames schoenen, kurken, ect. dagelyks in het huis No. 17, op de Voorrei, naast den Heer BARENDS, zyn bovengemelde goederen te bezigtigen en tot de civielste pryzen à contant te bekomen.

Advertentie.

BY *J. Westermann*, op de Groote Rivier, is te bekomen tegens contante betaling per het schip ANNA DORATHEA, aangebragte artikelen, bestaande in

Beste Rode Wyn by kastten van 5 douz.	à 8 Spm.	't douz.
Dito Madera do. by kastten van 5 dito	à 12 dito	dito
Dito Cognac, ...	à 12 dito	dito
Booter in vaatjes van 56 ponden, ...	à 21 do.	pr. vaatje
Stokvis, de 25 ponden	5 dito	
Haring, per groote vaatjes	25 dito.	

Als mede Hollandsche Was-kaarssen en en andere goederen meer.

Bericht.

TEN Commissie huize van *A. W. N. van Gent*, zyn thans *tegens de inkoops pryzen*, te bekomen, eenige zeer fraaije dames kleedjes, stroo hoeden, Spencers, Pellerines, Fichus, Voiles, Shawls, rediculés, linten, zyden kousen, parel kleure, zwarte, rooze roode en andere zyden stoffen, zwarte en witte krep, Bonquets, Diadêmes, mans en vrouwe handschoenen, enz., enz.

Voorts nog superfyn zwart, grys en bruin laken, vergulde knoopen, excellente hammen en saucysen, muscadel, moezel en roode wynen, Ratafia de Cerizes, likeuren, vruchten op brandewyn, salade olie, allerlei soorten van parfumeriën en galanteriën, schilderyen, jacht-geweren, ledikanten, een cariole tuig, enz., enz.

En eindelyk: een span welgedresseerde paarden, eene bendy, en (op crediet van zes maanden) eene nieuwe ligte en welgemaakte wagen.

To be Sold.

A VERY capital CUTTER, clinker-built of the best materials, two years old, copper-fastened, pulls and sails remarkably well, is doubled banked for eight oars, measuring on the keel 21 feet 7 inches, and 24 feet 5 inches overall, by 7 feet 8 inches beam, with masts, sails, oars, rudder and tiller, complete.—The Boat lays for inspection at the Marine-yard.

N. B.—For further particulars enquire at *Messrs. Deans, Scott & Co.*

Verlooren.

Op Woensdag den 4 Juny omstreeks vyf uren nadenmiddag zyn verlooren twee sleuteltjes aan een blaauw zyde lintje op de weg tusschen de sluisbrug van Weltevreden en de brug van Goenong Saharie, niet ver van den schouwburg:—Die dezelve mogt gevonden hebben, brenge die by den Direkteur van s' Lands Drukkery en zal vier Spaansche Daalders voor eene belooning genieten.

Uitnoodiging.

EEN ieder genegen en bekwaam om zich als *Zetter* of *Drukker* te engageren, vervoege zich tot dat einde, van de noodige getuigschriften voorzien, ter Gouvernements Secretarie op Ryswyk.

Batavia den 28sten Mei 1817.

Daar de ondergeteekende niet bewust kunnende zyn van zyne aanstelling in deze zyne kwaliteit, alzoo ook niet in de mogelykheid is geweest, om zich uit het Vaderland te voorzien met nuttige bydragen ter veraangenaming der lecture van ditweek blad; en hy door het irregulier aankomen van nieuwstydingen en belangryke maandschriften uit Europa, zich al te menigvuldig in de onaangenaamheid bevind om zyne lezers min belangryk te onderhouden; zoo neemt hy de vryheid, alle kunstminnaren uittenodigen, hem met hunne bydragen te willen vereeren, zullende hy gaarne alles, wat tot beschaving en nuttig onderhoud strekken kan, in dit weekblad een plaats geven.

De Redacteur der Bataviasche Courant.

LIEFHEBBERY-TOONEEL

TE WELTEVREDEN.

MAANDAG den 9den Juny 1817.

No. 3.

DE VERZOENING of de BROEDER TWIST.

Groot beroemd Tooneelspel, in vyf bedryven, naar het hoogduitsch, van A. VON KOTZEBUE.

Uit hoofde van de grootte van dit stuk, zal hetzelve door geen tweede worden gevolgd.

Men zal ten 7 uren 's avonds precies beginnen.

NB.—De deuren zullen ten ½7 uren geopend worden.

Wordt verzocht zoo veel mogelyk in het opryden deze orde te volgen:

Den weg van de brug van Noordwyk of de sluis aftekomen, en langs den weg voor by het Paleis te Weltevreden loopende weder heen te ryden.

En na den afloop, in het naar huis keeren deze zelfde wyze te volgen, voor zoo ver de woonplaatsen niet op Goenong Saharie zyn gelegen.

GEDRUKT TE BATAVIA,
OP
'SLANDS DRUKKERY.